

Szakmai záróbeszámoló a T37399. sz. Otká pályázatról

A pályázat címe, témája: *A hétköznapi élet története Magyarországon a XX. század második felében*

Időtartama: 4 év, 2002-2005

2002

A munkatervben megfogalmazottaknak megfelelően az év során megtörtént a kutatómunka megszervezése, elkészült a kutatási tervtanulmány, megkezdődött a bibliográfiai adatgyűjtés, ezek alapján két kisebb szakbibliográfia el is készült az év végére.

Összeállítottuk a hagyatéki és a családtörténeti dokumentáció gyűjtéséhez szükséges adatlapokat. Intenzív levéltári gyűjtőmunka kezdődött Nyíregyházán, Debrecenben, Egerben, Budapesten, Pécsen, Kaposváron.

Ennek eredményeként 246 adatlap, illetve az adatlapot kiegészítő változó részletességű családtörténeti dokumentáció került összegyűjtésre. Az adatgyűjtés ebben a vonatkozásban elsősorban a városi kispolgári, középosztályi és nagypolgári rétegek tagjaira terjedt ki. A gyűjtőkör szűkítését a rendelkezésre álló források valamint a feldolgozhatóság szempontjai tették szükségessé. A paraszti és városi munkásrétegek esetében a hagyatékok, polgári peres iratok jóval ritkábban fordulnak elő és a források információértéke is általában csekélyebb. Az év végén megkezdődött az adatlapok egy részének műhelytanulmányban történő feldolgozása, ez a munka jelenleg is tart.

A levéltári kutatásokat a közjegyzői és polgári peres iratok mellett fokozatosan kiterjesztettük a kommunális igazgatás, a kereskedelmi ellátás, a ruházati és élelmiszerellátottsággal foglalkozó igazgatási iratokra is.

2002 nyarától folyt a statisztikai adatgyűjtés, elsősorban a jövedelmi és a fogyasztási statisztikák másolatban történő összegyűjtésére koncentráltunk. Az év második felében a Magyar Nemzeti Múzeum Történeti Fényképtárában megkezdődött a fotóválogatás és a fényképek digitalizálása, az év végéig 26 CD-roomon, mintegy 8-900 életmód-történeti fotót digitalizáltunk. Az év során kezdődött meg a számítógépes adatrögzítés is.

Az elmúlt év kutatási tapasztalatai alapján úgy tűnik, hogy a forrásanyag az elemzési szempontoktól függően lehetővé és szükségessé teszi a különböző makro- és mikrotörténeti módszerek párhuzamos alkalmazását. Az év során több tanulmány készült az elmúlt félévszázad városi és falusi öltözködésének és divatjának a történetéről, a fogyasztói szokások változásait a gulyáskommunizmusról készített elemzés keretében, illetve a paraszti társadalom vonatkozásában vizsgáltuk. Elkészült az életmód és a hétköznapi élet kérdéseivel kapcsolatos szakirodalmi áttekintés is. Az öltözködés- és a fogyasztástörténelem kapcsán a vonatkozó sajtóanyag feltárására is sor került.

2003

Folytatódott az intenzív levéltári gyűjtőmunka Nyíregyházán, Debrecenben, Egerben, Budapesten, Pécsen, Kaposváron, Gyulán és Szegeden. Ennek eredményeként 312 - hagyatéki leltárok adatait feldolgozó - adatlap, illetve az adatlapot kiegészítő változó részletességű családtörténeti dokumentáció került összegyűjtésre.

Az év során folyamatos volt az adatlapok feldolgozása, egy részének eredményeit kutatási háttéranyagban foglaltuk össze.

A levéltári kutatásokat a közjegyzői és polgári peres iratok mellett fokozatosan kiterjesztettük a ruházati és élelmiszerellátottsággal és általában a fogyasztással foglalkozó iratokra is. A Magyar Országos Levéltárban kiterjedt levéltári kutatásokat folytatunk az év során a

Belkereskedelmi Minisztérium, a Belkereskedelmi Kutató Intézet és az Országos Piackutató Intézet iratanyagában.

Jelentősen előrehaladtunk a 2002 nyarán megkezdett a statisztikai adatgyűjtéssel, elsősorban a jövedelmi és a fogyasztási statisztikák másolatban történő összegyűjtésére koncentráltunk. Az év során lényegében befejeződött a 2002 második felében a Magyar Nemzeti Múzeum Történeti Fényképtárában megkezdett fotóválogatás. A fényképek digitalizálása azonban hosszabb időt vett igénybe. 2003 végén 42 CD-roomon, mintegy 1900 életmód-történeti fotóból állt az elektronikus gyűjteményünk. Mintegy 34-35 CD-nyi fotó digitalizálására már csak 2004-ben kerülhetett sor. Folytatódott a számítógépes adatrögzítés is, e téren azonban az adatgyűjtés vártnál nagyobb időigénye miatt az előzetesen feltételezettnél csak lassabban lehetett haladni.

Az elmúlt év kiemelt kutatási témakörei tartozott a falusi hétköznapi történetének és a kisvárosi elit életmódtörténetének vizsgálata. Az év során több tanulmány készült a történeti parasztság és az életmód változásának összefüggéseiről, a fogyasztás történetéről, a hétköznapi és az alkalmazkodó képesség kérdéséről a helyi elit életmódjának átalakulásáról. Hazai és nemzetközi konferenciákon több előadást tartottunk. Sor került az életmód és a hétköznapi élet kérdéseivel kapcsolatos szakirodalmi áttekintés kiegészítésére is. Összegezve megállapítható, hogy a kutatási feladatok időarányos részét lényegében teljesítettük. Ennek köszönhetően többek között összegyűlt az anyag az öltözködés történetét feldolgozó - a kutatás keretében elkészülő, első - kismonográfiához.

2004

2004-ben a kutatómunkát jelentős mértékben hátráltatta a pénzügyi bizonytalanság, majd az év során az OTKA Iroda által kezdeményezett egyoldalú, támogatáscsökkentő szerződésmódosítás. Ezen túlmenően a szerződésben megítélt támogatási összeg átutalására is csak az év utolsó napjaiban került sor. A munka folyamatosságát az tette lehetővé, hogy az

1956-os Intézet a támogatás beérkezéséig átvállalta a kutatási feladatok finanszírozását. A nehézségek ellenére is alapvetően sikeres évet zártunk, hiszen 7 nagyobb publikáció - ebből egy könyv - készült el s több előadást tartottunk a kutatási témából. Folytatódtak a levéltári kutatások, az év során a budapesti hagyatéki leltárak összegyűjtésére és feldolgozására koncentráltunk, ennek eredményekét a hétköznapi tárgyi kultúrájával kapcsolatos dokumentációnk 35 adatlappal illetve családtörténettel gyarapodott. A Magyar Országos Levéltárban elsősorban a táplálkozás és az élelmiszerfogyasztás, valamint a lakásépítés történetével kapcsolatos kutatásokat folytatunk. Az év első felében befejeződött a tematikus élelmédtörténeti fotógyűjtemény kialakítása, 85 CD-n, közel három és félezer fényképet rögzítettünk elektronikus formában. Szintén az év első felében készült el a kutatás első részmonográfiája, amiben a XX. század második felének magyarországi öltözködéstörténetét foglaltuk össze. A tíz ív terjedelmű kötet az év végén jelent meg az 1956-os Intézet és a Corvina Kiadó gondozásában. Emellett több kutatási háttéranyag is elkészült a táplálkozás és a lakás témaköréből, ezekből több részletet is közzé tettünk az év során megjelent munkáinkban. Összegezve megállapítható tehát, hogy a szűkös pénzügyi viszonyok ellenére is alapvetően teljesítettük a feladatainkat, jelentős előrelépéseket tettünk a téma feldolgozása, és az eredményeket összefoglaló nagymonográfia megírásának előkészítése terén.

2005

Sajnos 2005-ben is csökkent a szerződésben foglalt pénzügyi támogatás, ami nehezítette a munkánkat.

Az év során kiegészítő levéltári és statisztikai adatgyűjtéseket folytattunk. Ezek során elsősorban a lakással lakberendezéssel és lakásépítéssel kapcsolatos adatokra és forrásokra koncentráltunk. Kisebb összefoglaló elemzések, kutatási háttéranyagok készültek a táplálkozástörténet tárgyköréből és a lakásviszonyok változásáról. Folytatódott a statisztikai

adatok számítógépes feldolgozása és megkezdődött a hagyatéki-családtörténeti adatlapok feldolgozása is.

Az év második felében megkezdődött az összegyűjtött levéltári dokumentáció rendezése és a tervezett nagymonográfia megírása. A már publikált tanulmányokra és kismonográfiára is támaszkodva egy olyan várhatóan 6-800 oldalas monográfia megírása kezdődött el, amely vizsgálja a jövedelmi viszonyok és a fogyasztás változásait, az öltözködés, a táplálkozás és lakásviszonyok, lakberendezési szokások átalakulását a XX. század második felének Magyarországon. A kézirat az év végén kétharmados készülségi állapotban volt, a jövedelmi viszonyokkal és a lakáshelyzettel kapcsolatos kérdéseket tárgyaló részeket nem sikerült befejezni.

Emellett az év során elkészült "A hétköznapi élet Kádár János korában" című könyv kézírata. A 12 ív terjedelmű, mintegy háromszázötven fotót, illusztrációt tartalmazó kötet gyakorlatilag átfogó képet nyújt a hétköznapi élet történetéről a lakásviszonyoktól, az öltözködésen, a táplálkozáson, a fogyasztáson, a közlekedésen, a mentalitás változásain át a szabadidő eltöltéséig, a politika mindennapi életben játszott szerepéig és a politikusok hétköznapi életéig. A könyv 2006 áprilisában, a Budapesti Nemzetközi Könyvfesztiválon jelenik meg.

Ezek mellett több kisebb közleményben, konferencia előadásban foglaltuk össze kutatási eredményeinket.

Összegzés

Az elmúlt négy év során a kisebb-nagyobb pénzügyi és technikai nehézségek ellenére is alapvetően sikeres kutatómunkát végeztünk, az OTKA támogatást igyekeztünk a lehető legoptimálisabb módon felhasználni. Mindezt a tevékenységünket összefoglaló szakmai beszámoló mellett a közlemények jegyzéke is igazolja. Négy esztendő alatt a két elkészült és megjelent, illetve megjelenés alatt álló könyv mellett 23 tanulmányt, könyvrészletet, illetve előadást terrünk közzé, illetve tartottunk s nagyrész elkészült a korszak hétköznapi életét összefoglaló monográfia kézírata is.

Emellett a források, fotók és statisztikai adatbázisok kialakítása révén összegyűjtöttük a korszak és a téma alapadatait, amelyek további kutatások kibontakozását is elősegíthetik.

Dr. Valuch Tibor
témavezető

Budapest.2006. február 28.